بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓު
ދިވެހިރާއްޖެ

ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތް

- ޤަޟިއްޔާ ނަންބަރު: 2024/HC-A/184
- އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތް: ބްރާންޑް މޯލްޑިވްސް ކޮމްޕެނީ ލިމިޓެޑް
- އިސްތިއުނާފު ރައްދުވާ ފަރާތް: ޓުނިކާ ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް
- މައްސަލައިގެ ބާވަތް: ޤައިދު ބާސިލުގައި ކުރި ޙުކުމް ބާޠިލްކުރުމަށް ހުށަހަޅައިދޭން

މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖިލިސް:
ފަނޑިޔާރު ހުސައިން މަޒީދު
ފަނޑިޔާރު ހުޒައިފާ މުޙައްމަދު
ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ސަނީޒް ޢަބްދުﷲ

ނިމުނު ތާރީޚް: 24 ޛުލްޤަޢިދާ 1446 / 22 މޭ 2025

29 ޞަފަރު 1446
02 ސެޕްޓެމްބަރު 2024

ހައިކޯޓުގައި ޤަޟިއްޔާ ރަޖިސްޓަރީ ކުރެވުނު ތާރީޚް:

އިސްތިއުނާފުކުރެވުނު މައްސަލަ:

- **ނަންބަރު:** 922-CVC-2024
- **ނިންމި ތަން:** ސިވިލް ކޯޓު
- **ބާވަތް:** ޣައިރު ހާޟިރުގައި ކުރި ޙުކުމް ބާޠިލްކުރުމަށް ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުން
- **ހުށަހެޅުނު ތާރީޚް:** 18 އޭޕްރީލް 2024
- **ނިމުނު ތާރީޚް:** 14 ޖުލައި 2024

އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތް
ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސް ކޮރަޕޮރޭޝަން ލިމިޓެޑް
ޤާނޫނީ ވަކީލް:
ފާތިމަތު ސަފްނީޒް، އަޒޫރު ޗޭމްބަރސް އެޑްވޮކޭޓް

އިސްތިއުނާފު ރައްދުވި ފަރާތް
ޑުނިޔާ ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް
ޤާނޫނީ ވަކީލް:
އަބްދުﷲ ނާޝިދު، މުޢާދިން ޗޭމްބަރސް އެޑްވޮކޭޓް

މަދަނީ- ޣައިރު ހާޟިރުގައި ކުރި ޙުކުމް ބާޠިލްކުރުމަށް ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުން- މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) މާނަކުރުން

ފަނޑިޔާރު ހުސައިން މަޖީދުގެ ޙުކުމް، (މި ޙުކުމަށް ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ޝަރީފް ޢަބްދުﷲ ތާއީދުކުރައްވާފައި)

މައްސަލައިގެ ތަޢާރަފު

1. މިއީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 922-CVC-2024 ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ބްރޭންޑް މޯލްޑިވްސް ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑް[1] (މިގެ ފަހުން "ބްރޭންޑް މޯލްޑިވްސް") ގެ ފަރާތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓަށް ހުށަހެޅުއްވުން ބެލި ޤަޟިއްޔާއެވެ. މި ޤަޟިއްޔާގައި އިސްތިއުނާފު ޙައްޤުވާ ފަރާތަކީ ދުނިޔާ ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑް[2] އެވެ.

މައްސަލައިގެ ފަސްމަންޒަރު

2. ބްރޭންޑް މޯލްޑިވްސްގެ ފަރާތުން އިއުލާންކުރި ވަންގަވް ހޯސްޓުކުރުމުގެ އިވެންޓަށް ދުނިޔާ ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑުން ބިލު ހުށަހަޅައި، އެ ބިލު ކާމިޔާބު ދައްކަވާފައިނުވާތީ، ބިލު ބާކީފައިސާއާއި އިންފޮރުމޭޝަން ޖު ބިލަސް (އައިބީޖީ) އާ ޒިޔާފަތް ކަމަށް ކަމަށް ކަސްޓަމަރުންނާއި، އިވެންޓާ ގުޅިގެން ދުނިޔާ ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑުން ކުރަންޖެހުނު ހަރަދައި، ޝަރީޢަތުގެ ހަރަދު އެކުލެވޭގޮތަށް ހޯދުމަށް އެދި ދުނިޔާ ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑްގެ ފަރާތުން ސިވިލް ކޯޓަށް ނަންބަރު 2574/Cv-C/2023 ޤަޟިއްޔާ ހުށަހެޅިއެވެ.

3. އެ ޤަޟިއްޔާގައި ދެފަރާތުގެ ޝަރުޙުތައް، ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތުގައި ބްރޭންޑް މޯލްޑިވްސްގެ ފަރާތުން މައްސަލައިގެ ދިފާޢު ހުށަހަޅާފައިނުވާތީ، މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ ދަށުން ޣައިބު ޙުކުމެއް ކުރެއްވުމަށް ދުނިޔާ ޕްރައިވެޓް ލިމިޓެޑްގެ ފަރާތުން ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހަޅައިފިއެވެ. އެ ހުށަހެޅުމާ ގުޅިގެން އެ ޤަޟިއްޔާގައި ޣައިބު ޙުކުމެއް ބްރޭންޑް މޯލްޑިވްސްގެ ޣައިބުގައި ކުރައްވާފައިވެއެވެ.

---

[1] ރަޖިސްޓްރީ ނަންބަރު: C-10472019

[2] ރަޖިސްޓްރީ ނަންބަރު: C-0271/2013

.4 އެ މައްސަލައިގެ ޙުކުމުގައިވަނީ އަންނަނިވި ގޮތައިންނެވެ.

"ދެންވަރު، ބުނެވިދިޔަ ކަންކަން އެދުމުގައި ހުކުމާއެކު، 20 ފެބްރުވަރީ 2024 އިން ފެށިގެން 14 (ސާދަ) ދުވަހުގެ ތެރޭގައި 362,385/54ރ. (ތިންލައްކަ ފަސްދޮޅަސްދެހާސް ތިންސަތޭކަ އަށްޑިހަ ފަސްރުފިޔާ ފަންސާސްހަތަރުލާރި) ހުރިހާ ބިޒްނަސް ލިމިޓެޑުން ދައްކަން ބޮޑުމަރުޙަލާ ޓްރޭޑިންގ ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑަށް އަންގައި، ބޮޑުމަރުޙަލާ ޓްރޭޑިންގ ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑުގެ ދަޢުވާ ހާސިލުގައި ޙުކުމްކުރީމެވެ."

.5 ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2574/Cv-C/2023 ޤަޟިއްޔާއިން ބޮޑުމަރުޙަލާ ޓްރޭޑިންގ ކޯޕަރޭޝަނުގެ ދަޢުވާ ޝަރީޢަތުގައި ކޮންފަރެންސް އިސްތިއުނާފު ބަލައިގަތުމަށް އެދި ބޮޑުމަރުޙަލާ ޓްރޭޑިންގ ކޯޕަރޭޝަނުގެ ފަރާތުން ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހެޅިއެވެ. އެ މައްސަލަ ބަލާފައިވަނީ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 922-CVC-2024 ޤަޟިއްޔާއިންނެވެ.

ސިވިލް ކޯޓުގެ ޙުކުމް

.6 ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 922-CVC-2024 ޤަޟިއްޔާގައި ޙުކުމް ކޮށްފައިވަނީ އަންނަނިވި ގޮތައިންނެވެ.

"ދެންވަރު، ބުނެވުނު ކަންތައްތައް އެދުމުގައި ހުކުމުން، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2574/Cv-C/2023 ޤަޟިއްޔާއާއިން ބޮޑުމަރުޙަލާ ޓްރޭޑިންގ ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑް (ރަޖިސްޓްރީ ނަންބަރު: C-10472019) ގެ ދަޢުވާ ބާސިލުގައި ޙުކުމް ކޯޓުން ބަލައިގަނެވޭ ބޮޑުމަރުޙަލާ ޓްރޭޑިންގ ކޯޕަރޭޝަނުގެ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަށް ބަލައިގަތުމުގެ ހުއްދަ ނުދެވޭނެ ކަމަށްވާތީ، މި ޤަޟިއްޔާ ނިންމީއެވެ."

ސިވިލް ކޯޓުގެ ޙުކުމް ބާޠިލްކުރި މައިގަނޑު ސަބަބު

.7 ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 922-CVC-2024 ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމް ބާޠިލްކުރެވިފައިވާ މައިގަނޑު ސަބަބުތަކަކީ މިއެވެ.

7.1. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ[3] 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައިވާ ޝަރުޠުތައް ފުރިހަމަވާނަމަ ޣައިރު ހާޟިރުގައި ކޯޓަށްވާ ބާރުގެ ބޭނުންކުރަން ޖާއިޒުވި ނަމަވެސް އެ މާއްދާގެ (ށ) ގައި ވާ ހާލަތްތަކުގައި އެ ބާރުގެ ބޭނުންކުރުމަކީ ނުވަތަ ބޭނުންނުކުރުމަކީ ފަނޑިޔާރަށް ލިބިގެންވާ އިޚްތިޔާރެއް ކަމަށް ބެލެވެން.[4]

7.2. އެގޮތުން ޣައިރު ހާޟިރުގައި ކޯޓަށްވާ ބާރުގެ ބޭނުންކުރުމަށް ރިޢާޔަތްކުރުމުގައި ދަޢުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހެޅުން މަޤްބޫލު ސަބަބެއް އޮތްތޯ ބެލުމަށްފަހު ނޫނީ ޣައިރު ހާޟިރުގައި ކޯޓަށްވާ ބާރު ބާޠިލްކުރުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމަށް ހުށަހެޅުން ބަލައިގަނެ ކުރިއަށް ގެންދިއުމަކީ އިޖުރާއަތު ނަހަމަގޮތުގައި ބޭނުންކުރުމަށް ހުޅުވިގެންދާ ދޮރެއް ކަމުގައި ވެދާނެކަން.[5]

7.3. މި މައްސަލައިގައި ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތުގައި ދަޢުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހެޅުން މަޖުބޫރު އެއްވެސް ސަބަބެއް ޞައްޙަކަން ކުރިމަތިވެސް އަދި ދައްކާފައި ނުވާކަމުގައި އިޖުރާއަތު ދަޢުވާ ދިފާޢު ކުރިއަށްގެންދާން ބަޔާނީ ސަބަބެއް އޮތްތޯ ނުވަތަ ބާރުގެ ބޭނުންކުރެވޭތޯ ނުވަތަ ބާޠިލްކުރަންޖެހޭތޯ ނުވަތަ ދިފާޢުއުވާލުމަކަށް ފުރުޞަތު ދޫކޮށްލާ އެހެން އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް އޮތްތޯ ފަސޭހައިން ބަލައިގަނެވޭ ކަމުގައި ނުފެނުން،[6] މިއެވެ.

8. ބުނެވުނު ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 922-CVC-2024 ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމާމެދު ހިތްހަމަނުޖެހިގެން [illegible] ފަރާތުން އެ މައްސަލަ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި އިސްތިއުނާފުކުރީއެވެ. މިއީ އެގޮތުން ބަލާ އިސްތިއުނާފު ޤަޟިއްޔާއެވެ.

---

[3] . ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021

[4] . ދަށު ކޯޓުގެ ޤަޟިއްޔާ ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓުގެ 13 ވަނަ ނުކުތާ

[5] . ދަށު ކޯޓުގެ ޤަޟިއްޔާ ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓުގެ 14 ވަނަ ނުކުތާ

[6] . ދަށު ކޯޓުގެ ޤަޟިއްޔާ ނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓުގެ 20 ވަނަ ނުކުތާ

އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާތައް

9. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 922-CVC-2024 ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރައްވަން ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސްގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅުއްވާފައިވަނީ 1 (އެކެއް) ނުކުތާއެވެ.

- އެ ނުކުތާ އަކީ: ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2574-CVC-2023 ޤަޟިއްޔާގައި ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސްގެ ވަކީލު ބާސިލުގައި ކޮންޓްރައިވާ ބުނުމް ބަދަލު ނުވަތަ ބާޠިލުކުރަންޖެހޭ ބަޔާނީ ސަބަބުތަކެއް ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސް ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑުން ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 922-CVC-2024 ޤަޟިއްޔާގައި ހުށަހަޅުއްވާފައިވާއިރު، އަދި ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު) ގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ ނައްޞުން އެ އަކުރުގެ (1) އަދި (2) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދެ ޙާލަތުންކަމަށް އެއް ޙާލަތެއް ކޮށް ކުރެވޭނެކަން ސާބިތުކޮށް އެނގޭއިރު، ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސް ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑުން ދަޢުވާގެ ދިފާޢު ދަޢުވާ އިލްތިމާސް ދެއްކުމަށްފަހު ސަބަބުތަކެއް ހުރިކަމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދިފާޢުކުރުމުން ބަޔާނީ ސަބަބުތަކެއް ހުރިތޯ ބަލަހައްޓާ ދަޢުވާގެ ޝަރީޢަތުގައި ނުދެކޭކަމުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 922-CVC-2024 ޤަޟިއްޔާގައި ބުނުމް ކޮންޓްރައިވާ ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު) ގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އާ ޚިލާފަށް ކަމަށް ބުނެ ފާހަގަކުރި ނުކުތާއެވެ.

އިސްތިއުނާފުކުރެވުނު ފަރާތުގެ ޖަވާބު

10. އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާއާ ގުޅިގެން ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސްގެ ފަރާތުން މައްސަލައިގައި ފާހަގަކޮށްފައިވަނީ ދަޢުވާ ދިފާޢު ކުރަން ބަޔަކު ސަބަބުތަކެއް ހުށަހަޅައި ކޮންޓްރައިވާ ބުނުމް ބަދަލު ނުވަތަ ބާޠިލުކުރެވޭނެކަމަށް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)

ގައި ސާފުކޮށް ބަޔާންކޮށްފައިވާކަމަށެވެ. އެހެންކަމުން އެ ފުރުޞަތު ލިބިދެވެނީ ހަމައެކަނި ދައުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހެޅުން މަޤުބޫލު ސަބަބެއް ދެއްކިފައިވާނަމަ ކަމަށް ދަށު ކޯޓުން ކަނޑައަޅާފައިވަނީ އެމާއްދާގެ ނައްސާ ޚިލާފަށް ކަމަށެވެ. އެގޮތުން ދައުވާ ދިފާޢު ކުރެވިދާން ހަޤީޤީ ސަބަބުތަކެއް ހުރިކޮށްވެސް ދަށު ކޯޓުން ނުބަލާ ކަމަށާއި ނަމަވެސް އެފަދަ ސަބަބުތަކެއް ހުށަހެޅި ކަމަށެވެ.

11. އެހެންކަމުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި އެދޭގޮތަކީ ދަށު ކޯޓުގެ ޙުކުމް ބާޠިލްކުރުމާއެކު، ދައުވާ ދިފާޢު ކުރެވިދާން ހަޤީޤީ ސަބަބުތަކެއް ހުރުމާއެކު، މި މައްސަލައިގެ ރިވިއު އެޕްލިކޭޝަން ސިވިލް ކޯޓުން ބަލައިދިނުމަށް ޙުކުމްކޮށްދިނުން ކަމަށެވެ.

އިސްތިއުނާފު ރައްދުވާ ފަރާތުގެ ޖަވާބު

12. ޖަވާބުގައި އިސްތިއުނާފު ރައްދުވާ ފަރާތުން ވާހަކަދައްކަވާފައިވަނީ ސިވިލް ކޯޓުން މި މައްސަލައިގެ ނިންމުމަށް ވާސިލުވި ސަބަބު ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ އެ ޤަރާރުގެ 13 އަދި 14 ވަނަ ނުކުތާގައި ކަމަށާއި އެއީ ދައުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހެޅުން މަޤުބޫލު ސަބަބެއް ދެއްކިފައިވާނަމައާއި، ދައުވާ ދިފާޢު ކުރެވިދާން ހަޤީޤީ ސަބަބުތަކެއް ހުރިކޮށްވެސް ބަލައިނުގަނެވޭނެ ކަމަށެވެ. ނަމަވެސް އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާ ހުށަހަޅާފައިވަނީ މި ކަމުގެ މައްޗަށް ނޫން ކަމަށެވެ. އިސްތިއުނާފުގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ 2 ވަނަ ނަންބަރަށް ރިޢާޔަތްކޮށް ދަށު ކޯޓުން ގޮތް ނިންމި ކަމުގައި ކަމަށާއި އެ މާއްދާގެ (ނ) ގެ 1 ވަނަ ނަންބަރުގައި އޮތް ހާލަތު އަކީ އޮތް ކަމުގެ މައްސަލައެއް ކަމަށެވެ. ވީމާއެކު މި އިސްތިއުނާފު ނުކުތާއާމެދު ގޮތް ނިންމި ނިންމުން މައްސަލައިގެ ނިންމުމަކަށް ބަދަލެއް ނާންނާނެ ކަމަށެވެ.

13. އެހެންކަމުން މި މައްސަލައިގައި އުފެދިގެންވާ ޤާނޫނީ ބަހުސް ނުކުތާ ކަމަކީ ކަނޑައަޅައި މައްސަލަ ނިންމައިދިނުން އެދޭ ކަމަށެވެ.

ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކުރާ ޙުކުމް ބާޠިލްކުރުމާއި ބަދަލުކުރުން

14. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ[7] 10 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކުރާ "ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކުރާ ޙުކުމް" ބާޠިލްކުރުމާއި ބަދަލުކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު ބަޔާންކޮށްފައިވަނީ އެ ބާބުގައި ބަޔާންވެގެންވާ 124 ވަނަ މާއްދާގައެވެ. އެ މާއްދާގެ (ހ)، (ށ) އަދި (ނ) ގައި އޮތީ އަންނަނިވި އިބާރާތެވެ.

124 (ހ) "ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ޙުކުމެއް ކޮށްފައިވަނީ އަންނަނިވި ސަބަބުތަކަށްޓަކައި ރަނގަޅަން ނޫން ކަމުގައިވާނަމަ، އެ ޙުކުމްކުރި ކޯޓުން އެ ޙުކުމް ބާޠިލްކުރަންވާނެއެވެ.

(1) ދައުވާ ކޯޓާ ހަވާލުވިކަން އަންގައިދޭ ލިޔުން ހުށަހެޅުމުގެ ސަބަބުން ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ޙުކުމްކުރާ ޙާލަތުގައި، މި ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އަދި 116 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ ޝަރުޠުތައް ފުރިހަމަވެފައިނުވުން؛

(2) ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ ސަބަބުން ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ޙުކުމްކުރާ ޙާލަތުގައި، މި ޤާނޫނުގެ 115 ވަނަ މާއްދާގެ (ށ) އަދި 116 ވަނަ މާއްދާގައި ބަޔާންކުރާ ޝަރުޠުތައް ފުރިހަމަވެފައިނުވުން؛

(3) ޙުކުމް ކުރުމުގެ ކުރިން ދައުވާކުރާ ފަރާތުން ކޮށްފައިވާ ދައުވާއިން އެދިފައިވާ ކަންކަން، ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ފުރިހަމައަށް އަދާކޮށްފައިވުން."

(ށ) މި މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޙާލަތްތަކާ ފިޔަވައި އަންނަނިވި ޙާލަތްތަކުގައި ގެއްލާއްކު ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަކުން ދިއްދިޔާކަން، ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ޙުކުމެއް، އެ ޙުކުމްކުރި ކޯޓުން ބަދަލު ނުވަތަ ބާޠިލްކުރެވިދާނެއެވެ.

(1) ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ދައުވާ ދިފާޢުކުރުމަށް ބަދަހި ސަބަބުތަކެއް ހުރުން؛ ނުވަތަ

(2) ޙުކުމް ބަދަލުކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ ބާޠިލުކުރަންޖެހޭ ދިފާޢުކުރުމަށް ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ފުރުޞަތު ދިނުމަށް ބޭނުންވާ ސަބަބުތައް ކޯޓުން ކަމަށް ފާހަގަކުރެވޭ ސަބަބެއް އޮތުން.

---

[7] ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021

(ނ) މި މާއްދާގެ (ހ) ގެ ދަށުން ހުކުމް ބަދަލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބާތިލުކުރުމަށް ކަނޑައެޅުމުގައި ކޯޓުން ރިޢާޔަތްކުރަންޖެހޭ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި، ހުކުމް ބާތިލުކުރަން ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ އަވަސްމިން ހިމެނެއެވެ."

15. މި ޤާނޫނުގެ[8] 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންވެގެން އޮވަނީ ޣައިރު ހާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމްތައް ބާތިލުކުރަންޖެހޭ ހާލަތްތަކެވެ.

16. ދެން އޮތީ މި ޤާނޫނުގެ[9] 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އެވެ. މި މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާންވެގެން އޮވަނީ ގޮތުގައި[10] ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަކަށް ބިނާކޮށް އެ ބާބުގައި ބަޔާންކުރާ ޣައިރު ހާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް "ބާތިލުކުރުން" ނުވަތަ "ބަދަލުކުރުން" މި ދެ ގޮތުން ކޮންމެ ގޮތެއް އިޚްތިޔާރުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބެން ބަޔާންކޮށްފައެވެ. އެގޮތުން އެ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވާ ހާލަތްތަކުން ވުޖޫދުގައިވާނަމަ، ޣައިރު ހާޟިރުގައި ކުރި ހުކުމް ބާތިލުކުރެވިދާނެއެވެ. ނުވަތަ އެ ހުކުމް ބަދަލުކުރެވިދާނެއެވެ. މީގެ އިތުރުން މި މާއްދާގެ (ނ) ގައިވާ ހާލަތްތަކާ ވުޖޫދުގައިވާ ހާލަތު ބަލައިގަތުމަށް މި މާއްދާގެ (ހ) ގައި ވާ ޝަރުތުތައް ކަނޑައެޅިގެން ފުރިހަމަވާންޖެހޭ ކަމަކަށް ނުވަތަ ދައުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތު ސަބަބު ބަޔާންކޮށްދޭން ޖެހޭ ކަމަކަށް މި ޤާނޫނުގެ[11] އެއްވެސް މާއްދާއެއްގައި ބަޔާންވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި މި ޤާނޫނުގެ[12] 124 ވަނަ މާއްދާ އާއި މި ޤާނޫނުގެ[13] 10 ވަނަ ބާބުގައި ބަޔާންކުރާ މާއްދާތަކުގެ އިބާރާތުގައިވެސް އެފަދަ މާނައެއް ދޭހަނުވެއެވެ.

---

[8] ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021

[9] ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021

[10] މިފަދަ ގެއްލުމެއް ކޮންމެހެން މާއްދީ ގެއްލުމަކަށް ވާންޖެހޭ ކަމަށް ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައި ނުވެއެވެ. އަދި މިފަދަ ގެއްލުމަކީ މާއްދީ ގެއްލުމަކަށް ކޮންމެހެން ވުން ލާޒިމު ނޫންކަން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ 2024/HC-A/20 (މޯލްޑިވްސް ނޭޝަނަލް ޗޭމްބަރ އޮފް ކޮމަރސް އެންޑް އިންޑަސްޓްރީ ވ. ބޭންކް އޮފް މޯލްޑިވްސް ޕީއެލްސީ) ޤަޟިއްޔާގެ 55 ވަނަ ނުކުތާގައިވެސް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

[11] ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021

[12] ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021

[13] ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021

17. ނަމަވެސް ޝަރީޢަތުގެ ބޭނުން ނަހަމަގޮތުގައި ހިފުމަ ނުދިނުމަށްޓަކައި، ޣައިރު ހާޟިރުގައި ކުރާ ޙުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމަށް އެދި ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ އަވަސްވިނަން ރިޢާޔަތްކުރެވޭނެކަން މި ޤާނޫނުގެ[14] 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)، (ށ) އަދި (ނ) އެއްކޮށްލައިގެން ކިޔުމުން ދޭހަކުރެވެއެވެ. އެހެނީ އެ މާއްދާގެ (ހ) ގައި އޮތީ އެ ޙުކުމް ބާޠިލުކުރަންޖެހޭ ހާލަތްތަކެވެ. އަދި އެ މާއްދާގެ (ށ) ގައި ބަޔާންކުރަނީ އެ ޙުކުމް ބާޠިލުކުރެވިދާނެ ނުވަތަ ބަދަލު ކުރެވިދާނެ ހާލަތްތަކެވެ. އެހެންގޮތަކަށް ބުނާނަމަ އެ މާއްދާގެ (ށ) ގައި ބަޔާންކުރަނީ ތަސްޖިހާލަތް ތިރީގައިވާ ދެ އިސްތިސްނާތަކެވެ.

ތަޙުޤީޤުކުރުން

18. މި މައްސަލައިގައި ސިވިލް ކޯޓުގެ ޙުކުމް މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ބިނާކޮށްފައިވަނީ ދައުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހެޅުން މަޤުބޫލު ސަބަބެއް ދެއްކިފައިނުވާތީ، ދައުވާ ދިފާޢު ކުރެވިދާނެ ހަޤީޤީ ސަބަބުތަކެއް ހުރިތޯ ޝަރީޢަތުން އިތުރަށް ބަލަން ނުޖެހޭނެ ކަމަށް މާނަކޮށްގެންނެވެ. އެގޮތުން އަންނަނިވި ކަންކަން ސިވިލް ކޯޓުން ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.

18.1 ޣައިރު ހާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ޙުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް ރިޢާޔަތްކުރުމުގައި ދައުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހެޅުން މަޤުބޫލު ސަބަބެއް އޮތޯ ބެލުމަށްފަހު ނޫނީ ޣައިރު ހާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ޙުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމަށް ހުށަހަޅަން ބަލައިގަނެ ކުރިއަށް ގެންދިޔުމަކީ އިޖުރާއަތު ނަހަމަގޮތުގައި ބޭނުންކުރުމަށް ހުޅުވިގެންދާ ދޮރެއް ކަމުގައި ވާތީއެވެ.[15]

18.2 މި މައްސަލައިގައި ދިފާޢު ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތުގައި ދައުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހެޅުން މަޤުބޫލު އެއްވެސް ސަބަބެއް ޖަވާބުދާރީ ފަރާތުން ދެއްކިފައިނުވާތީ، އިތުރަށް ދައުވާ ދިފާޢު ކުރިމަތިލާން

---

[14] ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021

[15] ދަށު ކޯޓުގެ ފުލްބެންޗުގެ ނިންމުންތަކުގެ ޤަޟިއްޔާގެ 14 ވަނަ ނުކުތާ

ހަމަޖެހޭ ސަބަބެއް އޮތުމާ ނުވަތަ ހުކުމް ބަދަލުކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ ބާތިލުކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ ދިފާޢުވުމަށް ފުރުޞަތު ދޭންޖެހޭ އެހެން އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް އޮތުމާ ފަނޑިޔާރު ބަލަންޖެހޭކަމުގައި ނުފެންނަކަން.[16]

19. ނަމަވެސް އިސްވެ ބަޔާންކުރެވުނު ފަދައިން މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ[17] 124 ވަނަ މާއްދާއަށް ބަލާއިރު، އެ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބުނާފަދަ ހާލަތެއް ވުޖޫދުގައިވާތޯ ބެލުމަށްޓަކައި 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައިވާ ޝަރުޠު ފުރިހަމަވާންޖެހޭކަން ނުވަތަ ދައުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހެޅުން މަޤުބޫލު ސަބަބެއް ބަޔާންކޮށްދެވެންޖެހޭކަން އެ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންވެގެން ނުވެއެވެ. ހަމައެހެންމެ ސިވިލް ކޯޓުން ފާހަގަކުރާ ގޮތާ ޚިލާފަށް، ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކުރާ ހުކުމް ބާތިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމަށް ކޯޓަށް ހުށަހަޅާ އަވަސް މިނަން ރިޢާޔަތްކުރެވޭން އޮތްކަން މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ[18] 124 ވަނަ މާއްދާ އެކުގައި ކިޔުމުން ދޭހަކުރެވެން އޮތް އޮތުމަށް ބަލާއިރު، މި ހާލަތުގައި ޝަރީޢަތުގެ ނިޒާމް ނަހަމަގޮތުގައި ބޭނުން ހިފުމުގެ ދޮރު ބަންދުކުރުމުގެ އިންޞާފު ފަނޑިޔާރަށް ލިބިގެންވާކަމުގައި އަހުރެންނަށް ޤަބޫލުކުރެވެއެވެ. މި މައްސަލައިގައި ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކުރި ހުކުމް ބާތިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމަށް ހުށަހެޅިދާނީ އެ ހުކުމް ކުރެވުނުފަހުން ހަފްތާއެއް ނުވާކަން ދަށު ކޯޓުގެ ތަޙުލީލުގެ 18 ވަނަ ނުކުތާގައި ފާހަގަކޮށްފައިވެއެވެ.[19] ވީމާއެކު، މިއީ މި މައްސަލައަށް ތަޠުބީޤުކުރެވޭން އޮތް ހާލަތެއް ނޫންކަން އެނގެއެވެ.

20. އެހެންކަމުން ދައުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހެޅުން މަޤުބޫލު ސަބަބެއް ދެއްކިފައިނުވާކަމަށް ބަޔާންކޮށް، ދައުވާ ދިފާޢު ކުރެވިދާނެ ހަމަޖެހޭ ސަބަބެއް އޮތުމާ ބަލަންޖެހޭކަމަށް މާނަކޮށް ދަށު ކޯޓުން ގޮތް ކަނޑައަޅާފައިވަނީ އިސްތިއުނާފީ ނުކުތާގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ)

---

[16] ދަށު ކޯޓުގެ ޤަޟިއްޔާ ނިމުނުގޮތުގެ ތަޙުލީލުގެ 20 ވަނަ ނުކުތާ

[17] ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021

[18] ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021

[19] ސިވިލް ކޯޓުގެ ތަޙުލީލުގެ 18 ވަނަ ނުކުތާ

އަދި އެ މާއްދާގެ މުޅި މަޤްޞަދުވެސް ހިމާޔަތްކަމަށް އަޅުގަނޑުމެން ދެކެމެވެ. ފަސޭހަކަން އެއީ އެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން ހުށަހެޅުމެއް ހުށަހަޅާއިރުވެސް، ހެއްކާއެކު އެ ހުށަހެޅުމަށް ރިޢާޔަތްކޮށް ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ 2 ޝަރުޠުތަކުން ހާލަތެއް އެއްވެސް ބަދަލެއް، އެފަދަ ހާލަތެއް އޮތްކަމަކަށް ފާހަގަކުރެވޭ ބުނެ ބަދަލުކުރުމުގެ. ނަމަވެސް ބަދަލުކުރުވުނު މިއާ ހިލާފަށް އެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އަށް ބަލަމުންދާކަމާ ފަސޭހާރަކަން އޭގެ އިންޒާރާތް ކަމަށް ބުނެ އެ ސަބަބުގެ އެއްމެފަހު ރިޢާޔަތްކުރަމުންދާކަމާ މައްސަލަ ނުބަލައި ދޮގުކޮށްފައިވާކަމާ މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު ދައުރާފައިވާ މަގެއްނުވެ.

21. މި މައްސަލައިގައި އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތުން އުފުލާފައިވާ އެހެން ކަމަކީ، މައްސަލަ ރިވިއު ކުރުމަށް ސިވިލް ކޯޓަށް ހުށަހެޅުމުގައި ދައުވާ ދިފާއު ކުރުމުގެ ހަގީ ސަބަބުތަކާ ހުރިކަމަށް ކަނޑައަޅައިދިނުމެވެ. ނަމަވެސް އެފަދަ ސަބަބެއް ނުއޮތް ސިވިލް ކޯޓުން އެއްގޮތަކަށްވެސް ވަޒަން ކޮށްފައިވާކަން އެނގެން ނެތުމީ، މިހިސާބުގައި އެއީ މިކޯޓުން ވަޒަންކުރަންޖެހޭ ކަމެއް ކަމުގައި ނުދެކެމެވެ.

ނިންމަން ފެންނަގޮތް

22. އިސްވެ ބަޔާންކުރެވުނު ކަންކަން އެހެން ހުރުމުން، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 922-CVC-2024 ޤަޟިއްޔާގެ ހުކުމް ބާޠިލްކޮށް، މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާންކުރާގޮތަށް ޝަރުޠުތައް ފުރިހަމަވޭތޯ މައްސަލައިގައި އަލުން ގޮތް ކަނޑައެޅުމަށްޓަކައި މި މައްސަލަ ސިވިލް ކޯޓަށް ބަލައިފިކުރުކުރަންޖެހޭކަމުގައި އަޅުގަނޑުމެން ދެކެމެވެ.

ފަނޑިޔާރު ޙުޒައިފާ މުޙައްމަދުގެ ރައުޔު؛ (މި ރައުޔަށް ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ޝަފީޢް ޢަބްދުﷲ ތާއީދުކުރައްވާފައި)

ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ޙުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމަށް ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސް ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑްގެ ފަރާތުން އެދޭ އެދުން

23. މި މައްސަލައިގައި ކަން ހިނގާފައިވާ ގޮތް ކަމަށް ރިޔާސަތު ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ކަންކަމާއި، އަދި ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 922-CVC-2024 ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް އެދި ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސް ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑްގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ ނުކުތާތަކާއި، އޭގެ ރައްދުގައި އިސްތިއުނާފު ރައްދުވާ [illegible] ލިމިޓެޑްގެ ފަރާތުން ފާހަގަކޮށްފައިވާ ކަންކަން [illegible] އެކަން ތަފްޞީލުކޮށްލަން ނިންމީމެވެ.

24. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 922-CVC-2024 ޤަޟިއްޔާއަކީ، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2574/Cv-C/2023 ޤަޟިއްޔާއިން ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސް ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑްގެ ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ޙުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމަށް އެދި ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސް ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑްގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާ މައްސަލައެކެވެ.

25. ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސް ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑްގެ ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ޙުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމަށް އެދި ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސް ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑްގެ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ހުށަހެޅުމުގައި ހަވާލާދީފައިވަނީ ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު) (މީގެ ފަހުން "މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނު") ގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އަކުރު. މިގޮތުން، މި މާއްދާއާ ބަލާއިރު، ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސް ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑްގެ [illegible] ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2574/Cv-C/2023 ޤަޟިއްޔާއިން ނިންމާފައިވަނީ، މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ 261

ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ (5) އާ އެއްގޮތްވާގޮތުގެ މަތިން ކޮށްފައިވާ ހުކުމެއްނޫންކަމަށާއި، އަދި އެ ހުކުމަކީ ޤާނޫނު ނަންބަރު 4/91 (ކޮންޓްރެކްޓްގެ ޤާނޫނު) ގެ 23 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފަށް ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއްކަމުގައެވެ. މީގެ އިތުރުން، މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ދައުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހަޅައިފައިވަނީ މައްސަލައާ ގުޅޭ މަސައްކަތް ހަވާލުކޮށްފައިވާ ފަރާތުގެ ފުރިހަމަ ތަޖުރިބާއި އިރުޝާދު ލިބިފައިނުވާކަން މިވަގުތު ފެންނަން ހުރި އިހުމާލުތަކެއް ފެންނާތީ، މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ (2) ވަނަ ނަންބަރުގައި ބަޔާންކުރާ "ދައުވާ ދިފާޢުކުރުމަށް ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ފުރުޞަތު ދޭންޖެހޭ އެކަށީގެންވާ" ބާވަތެއް ކުރިމަތިވެފައިވާކަމުގައެވެ.

މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާ

26. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާއަކީ ޣައިރު ހާޒިރުގައި ހުކުމް ކުރި ކޭސް އެ ހުކުމް ބާތިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ބަޔާންކުރާ މާއްދާއެވެ. މިގޮތުން، މި މާއްދާގެ (ހ) އާއި (ނ) ގައި ތަފްޞީލުކޮށްފައެވެ. މި މާއްދާގެ (ހ) ގައިވަނީ ޣައިރު ހާޒިރުގައި ހުކުމްކުރާ ބާވަތުގައި، މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގައި ބަޔާންކުރާ ޝަރުޠުތަކެއް ފުރިހަމަނުވާކަމުގައިވާނަމަ، ނުވަތަ އެ ހުކުމެއް ކުރުމުގެ ކުރިން، ދައުވާކުރާ ފަރާތުން ކޯޓުގައި ދައުވާއާ ގުޅޭ ފަރާތްތަކަށް ފުރިހަމަކަމާއެކު އަދާކުރެވިފައިވާނަމަ، އެ ހުކުމްކުރި ކޯޓަކުން އެ ހުކުމް ބާތިލުކުރެވޭނެކަމަށްވެއެވެ. މި ބާވަތުގައި ބަޔާންކުރެވޭ ޣައިރު ހާޒިރުގައި ކޯޓުން ހުކުމަކީ އިޖުރާއީ ނަޒާހަތްތެރިކަމާއި ޚިލާފަށް ކޮށްފައިވާ irregular ހުކުމެއްކަމުގައެވެ. މި ހުކުމް ބާތިލުކުރުމުގައި ފަސޭހަކުރުމުގެ އިސްތިސްނާއަކަށް ދެކޮޅަށްގޮސްފައިވާ

ކަމެއްނޫނެވެ. މި ޙާލަތުގައި ex debito justitiae[20] ގެ މިންގަނޑުން ލާޒިމުވަނީ އެ ޙުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށެވެ.[21]

27. މިއާ ޒިޔާދަކޮށް މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައިވަނީ އަންނަނިވި ފަދައިންނެވެ.

> "124 (ނ) މި މާއްދާގެ (ހ) ގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ޙާލަތްތައް ފިޔަވައި އަންނަނިވި ޙާލަތްތަކުގައި ދަޢުވާއާއެކު ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމަކަށް ޢިއުލާނުތަކަށް، ހާޟިރުނުވުމުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ޙުކުމް، އެ ޙުކުމްކުރި ކޯޓުން ބަދަލު ނުވަތަ ބާޠިލުކުރަންވާނެއެވެ.
>
> (1) ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތަށް ދަޢުވާ ދިފާޢުކުރުމުގައި ބަޔާނާ ސަބަބުތަކާއި ހުރުން؛ ނުވަތަ
>
> (2) ޙުކުމް ބަދަލުކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ ބާޠިލުކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ ދަޢުވާ ދިފާޢުކުރުމަށް ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތަށް ފުރުޞަތު ދިނުމަށް އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް އޮތްކަމަށް ކޯޓަށް ޤަބޫލުކުރެވޭ ސަބަބެއް އޮތުން."

28. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ)ގައި ބަޔާންކުރާ ބާޠިލުކުރުމަކީ، regular ގޮތުގައިވާ ބާޠިލުކުރެވޭ ޤާބިލުކުރުމުގެ ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމުގެ އިޚްތިޔާރީ ބާޠިލުކުރުމެކެވެ. އަދި މި މާއްދާގެ ނަޞްޞުން ފާހަގަވާ ފަދައިން، މިއީ ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ޙައްޤުގެ ގޮތުގައި ހުރި ޤާނޫނީ ޙައްޤުތަކުގެ މައްސަލަ ބެލޭނެ، ނިންމާ ނިންމުމެކެވެ.

29. މި މައްސަލައިގައި ހިމެނޭ ޙުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް އަދި އިސްތިޢުނާފު ހުށަހަޅާފައިވާ ފަރާތުން މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ތަޠުބީޤުކޮށްފައިވާ ގޮތާ މައްސަލަ ކަމެއް، މި މައްސަލައިގައި ތަޠުބީޤުކޮށްފައިވާ ޙާލަތު ހާޟިރުނުވުމުގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ޙުކުމް ޤާބިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމަށް އެދި ހުށަހަޅާ ބާޠިލުކުރުމުގެ ހިމެނުން މި މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާންކުރާ ބާޠިލުކުރުމަކަށެވެ.

---

[20] "As a matter of right"

[21] Dr. Wend Kin Farr, *Setting Aside Default Judgments Revisited*, Malayan Law Journal, [2011] 4 MLJ Ixxxi

30. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އަށް ބަލާއިރު، އަންނަނިވި ކަންކަން ފާހަގަވެއެވެ.

30.1. ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތަށް ދަޢުވާ ދިފާޢުކުރެވިދާނެ ޙަޤީޤީ ސަބަބުތަކެއް ހުރިނަމަ، (real prospect of successfully defending the claim) ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ބަދަލު ނުވަތަ ބާޠިލުކުރެވިދާނެކަން

30.2. ހުކުމް ބަދަލުކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ ބާޠިލުކުރަންޖެހޭ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް އޮތްކަމަށް ކޯޓަށް ޤަބޫލުކުރެވޭ ސަބަބެއް އޮތްނަމަ (it appears to the court that there is some other good reason why the judgment should be set aside or varied) ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ބަދަލު ނުވަތަ ބާޠިލުކުރެވިދާނެކަން

30.3. ދަޢުވާ ދިފާޢުކުރުމަށް ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތަށް ފުރުޞަތު ދޭންޖެހޭ އެހެން އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް އޮތްކަމަށް ކޯޓަށް ޤަބޫލުކުރެވޭ ސަބަބެއް އޮތްނަމަ (it appears to the court that there is some other good reason why the defendant should be allowed to defend the claim) ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ބަދަލު ނުވަތަ ބާޠިލުކުރެވިދާނެކަން

30.4. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ރ) އާ ޚިލާފަށް މި މާއްދާގެ (ނ) ގައި ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމުގެ، އެ ހުކުމްކުރި ކޯޓަށް ބަދަލު ނުވަތަ ބާޠިލުކޮށްދިނުމަށް އެދި، އެއީ ފަސްޓްޓްރެކްގެ އިޖުރާއާތުގެ ބާބުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެއްކަން

30.5. މިއީ ގެއްލުމާއި ހުރިހާ ހުށަހެޅުންތަކަށް ރިޢާޔަތްކޮށް، ނިންމާ ނިންމުމެއްކަން

31. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައިވާ 02 (ދޭއް) ޝަރުޠަށް ބަލާއިރު، މިއީ ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކުރާ ހުކުމް ބަދަލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބާޠިލުކުރުމަށް އެދި ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ހުށަހަޅާކަމަށް އިނގިރޭސިވިލާތުގެ The Civil Procedure Rules 1998 ގެ ރޫލްސްގެ 13.3

ގައި ބަޔާންކުރާ ހާލަތެވެ. ދިވެހިރާއްޖޭގެ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު ތަރުޖަމާކޮށްފައިވަނީ އިނގިރޭސިވިލާތުގެ މި ރޫލްސް އަސާސެއްކަމަށް ބަލައިގެންކަމުގައިވާތީ، މި ދެ ހާލަތާއި ގުޅޭ ގޮތުން އިނގިރޭސި ޖުރިސް ޕްރޫޑެންސްގައި އިސްތިޤްރާރުވެފައިވާ އުސޫލުތަކަކީ، މި މައުޟޫޢުގައި ބަހުސްކުރި ގޮތްތަކަށް ކަނޑައެޅިގެންދާނިރު، މި ނިޒާމުގައިވެސް ބަލައިގަނެވޭން އަދި ތަޠްބީޤުކުރެވޭން އުސޫލުތަކެއް ކަމުގައި ދެކެމެވެ.

ސިވިލް ޕްރޮސީޖަރ ރޫލްސްގައި ބަޔާންކުރާ ހަމަތަކާއި، އަދި އެއަށް ބިނާކޮށް ނިންމާފައިވާ ނިންމުންތައް

32. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ (1) ވަނަ ނަންބަރުގައި ބަޔާންކުރާ ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ދައުވާ ދިފާޢުކުރުމުގައި ހަޤީޤީ ސަބަބުތަކެއް (real prospect of success) އޮތްތޯ ބެލުން އިނގިރޭސިވިލާތުގެ The Civil Procedure Rules 1998 ބިނާވަނީ، ރޫލްސް 13·3 (1)(a) އަށެވެ. މި ރޫލްގެ ތެރެއިން، ދައުވާ ދިފާޢުކުރުމުގައި ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ކާމިޔާބުވާން ސަބަބެއް އޮތްކަން ދައްކުވައިދިނުންޖެހެނީއެވެ. މި މިންގަނޑުގެ ތެރޭގައި ދައުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ދަފްޢު ސާބިތުކޮށްދީ، ދައުވާ ކާމިޔާބުވާނެކަމަށް، މި މަރުޙަލާގައި ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ދައްކުވައިދިނުންޖެހޭ ކަމެއްނުވެއެވެ. އެހެނަސް، ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ބަހުސްކުރެވޭނެ ދަލީލު ޝަރީޢަތުގައި (triable issue)، އަދި އެ ފަރާތުގެ ދިފާޢަކީ ޚިޔާލީ މައްޗަށް ބިނާވާ ދިފާޢެއްނޫންކަން މި މަރުޙަލާގައި ދައުވާލިބޭ ފަރާތުން ހާމަކޮށްދޭންޖެހޭނެއެވެ. މި މަރުޙަލާގައި "ރިއަލް ސަކްސެސް"ގެ މާނައަކީ ދައުވާ ދިފާޢުކުރުމުގައި، ޤާނޫނީ ސަބަބު އެކަށީގެންވުމެވެ. އަދި އެކަމުގެ މައްޗަށް ބިނާކޮށް ބަލައިގަތް ސަބަބު

އެކަށީގެންވުމެވެ.[22] އެހެންކަމުން، މި މަރުޙަލާގައި ބަލައި ބެލުމަކީ، ޤާނޫނީ ސަބަބުތައް އެކުލެވޭ ބަހުސްކުރެވޭނެ ދިފާޢެއް އޮތުމެވެ.[23]

33. މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ (2) ވަނަ ނަންބަރުގައި ބަޔާންކުރާ ކަންކަމަކީ، އިނގިރޭސިވިލާތުގެ The Civil Procedure Rules 1998 ގެ ރޫލްސް (1)(b) 13.3 ގައި ބަޔާންކުރާ ކަންކަމެވެ. އެއީ ޙުކުމް ބަދަލުކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ ބާޠިލުކުރަންޖެހޭ ކަމަށް ކޯޓަށް ޤަބޫލުކުރެވޭ އެކަށީގެންވާ ސަބަބުތަކުގެ މައްޗަށް ބިނާވާ ކަންކަމެވެ. މިކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން ނިންމާފައިވާ ނިންމުންތަކަށް ބަލާއިރު، ޙުކުމް ބަދަލުކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ ބާޠިލުކުރަންޖެހޭ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ދައްކަންޖެހޭނެކަމާއި، އަދި އެ ސަބަބަކީ ހަރުދަނާ އަދި ބަލައިގަނެވޭނެފަދަ ސަބަބަކަށް ވާންޖެހޭނެކަން އެ ނިންމުންތަކުން އެނގެއެވެ. މީގެ ތެރޭގައި، ދަޢުވާގެ ލިޔުން ހަވާލުނުވެފައިވާނަމަ ނުވަތަ ޑިފޯލްޓްވެފައިވަނީ އަމިއްލަ ބަލިމަޑުކަމުގެ ސަބަބުން ދުރުވިލިވެގެން ކަމަށްވުމާއި، މިސާލަކަށް މުއާމަލާތުކުރުމުގައި އަލިއަކަށްއަރާވެފައިވުމާއި، ބިޔަރީ، ސަބަބު ފަދަ ސަބަބުތަކަކީ ބަލައިގަނެވޭނެ (genuine excusable reasons) ސަބަބުތަކެއް ކަމުގައި ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. މިކަމުގެ ތަފްސީލު ޝަރީޢަތަށް ހުށަހަޅަން މުހިންމެވެ. އަދި އެ ސަބަބުގެ ތެދުކަމުގައި ޝަރީޢަތަށް ޤަބޫލުކުރެވޭ ނުވަތަ އަދުލު ކަމަށްވުމުގެ ގަސްތުގައި އެނގެންވާނެއެވެ.[24]

34. މި ޝަރީޢަތުގެ އަމިލަގައި، ޑިފޯލްޓް ޖަޖްމަންޓް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމުގެ ހުކުމަށް ހުކުމްތައް ވަޒަންކުރުމުގައި އިނގިރޭސިވިލާތުން ބޭނުންކުރާ ހަމައަކީ ނުވަތަ ޓެސްޓަކީ އިނގިރޭސި ވިލާތުގެ ކޯޓް އޮފް އެޕީލުން ނިންމާފައިވާ Denton v T H White Ltd[25] މައްސަލައިން ކަނޑައަޅާފައިވާ

---

[22] *Swain v Hillman* [2001] 1 All ER 91

[23] *Standard Bank Plc v Agrinvest International Inc* [2010] EWCA Civ 1400

[24] *Swain v Hillman* [2001] 1 All ER 91, *ED&F Man Liquid Products Ltd v Patel* [2003] EWCA Civ 472

[25] [2014] EWCA Civ 906

ޓެސްޓެވެ. މި މައްސަލައާއި The Civil Procedure Rules 1998 ގެ ރޫލްސް 3.9 އާ ގުޅޭ މައްސަލައެއްނަމަވެސް، މި މައްސަލައިގައި އިސްތިއުނާފު ބޭނުންކުރުމުގައި އެކަށައަޅާފައިވާ މި ޓެސްޓަކީ އަދި ޣާއިބުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ބާތިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބާތިލުކުރުމާގުޅޭ ރޫލްސް 13.3 އާ ގުޅުވައިގެންވެސް ބޭނުންކުރެވޭ ޓެސްޓެކެވެ. މި ޓެސްޓުގެ ތަފްސީލުގެ ބެލުމުން، އަދި ޣާއިބުގައި ކުރާ ހުކުމް ބާތިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބާތިލުކުރުމާގުޅޭ ގޮތުން ބަލާ މިންގަނޑުތަކާ ދެމެދުގައި އަންނަނިވި ކަންކަން ވަޒަންކުރުން ހިމެނެއެވެ.

34.1. ޚިލާފުވި ޚިލާފުވުމުގެ ސީރިއަސްކަމާއި އޭގެ ނަތީޖާ

34.2. ޚިލާފުވި ސަބަބު

34.3. މައްސަލައިގައި ކަން ހިނގާފައިވާ ގޮތާއި، ހާލަތަށް ރިޢާޔަތްކުރުން

35. އަދި ޣާއިބުގައި ކުރާ ހުކުމް ބާތިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބާތިލުކުރުމަށް ހުށަހެޅުން ވަޒަންކުރުމުގައި ބަޔާންކުރަނިވި ޓެސްޓު ތަތުބީޤުކުރުން، ކޯޓު އޮފް އަޕީލުން Thorn plc v MacDonald[26] ޤަޟިއްޔާގައި އަންނަނިވި ކަންކަމަށް ރިޢާޔަތްކޮށްފައިވެއެވެ.[27]

35.1. އަދި ޣާއިބުގައި ކުރާ ހުކުމް ބާތިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބާތިލުކުރުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ އަވަސްމިން

35.2. އަދި ޣާއިބުގައި ކުރާ ހުކުމް ބާތިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބާތިލުކުރުމަށް ހުށަހެޅުމުގައި ލަސްވިފައިވާ ސަބަބު އެކަށީގެންވާ ގޮތެއްގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވުން (އެހެންނަމަވެސް، މިއީ ހަމައެކަނި ނަޒަރުކުރާ މިންގަނޑު ނޫންކަން)

35.3. ދަޢުވާ ދިފާޢު ކުރުމުގައި ޙަޤީޤީ ސަބަބެއްވޭތޯ، އަދި އިންސާފަށް ވާސިލުވުމުގެ މުހިންމުކަން

35.4. ދަޢުވާކުރާ ފަރާތަށް އޮތް ބޭއިންސާފު (prejudice)

---

[26] [1999] CPLR 660

[27] Stuart Sime, *A Practical Approach to Civil Procedure* (2022), 25th edition, Oxford University Press

36. މިގޮތުން، ކޯޓުން މި އިޚްތިޔާރު ބޭނުންކުރުމުގައި، ޚާއްޞަ ޙާލަތުގައި ކުރަންޖެހުން ސަބަބަކާއި (މިސާލަކަށް ދަޢުވާގެ ޖަވާބު ފަހުންނަމަވެސް ހުށަހަޅާފައިވާތީ ނުވަތަ މައްސަލައިގެ ޕްރިލިމިނަރީ ފިޔަވަ ގަސްދުގައި ޖަވާބުދިނުމަށް ފަސްނުވާތީ)، ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ހުށަހެޅި ސަބަބު (މިސާލަކަށް، ދުވަމުންދާ ކޮންޓްރެކްޓުގައި އޮންނަނީ އަސާސީ ގޮތެއްގެ ހުށަހަޅާފައިވާތީ، ވަކިވުމުގެ އިހުމާލުވެފައިވާތީ، އެކަމަށް އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ހުށަހަޅާފައިވާތީ)، އަދި މައްސަލައިގެ އެންމެހާ ޙާލަތްތަކާ (މިސާލަކަށް، ދެ ފަރާތް ދެމެދު އިންސާފުވެރިކަމާއި، ދިފާޢުގެ ބަދަލުގައި، ޖުޑިޝަލް ރިސޯސަސް ބޭނުންކުރުން ފަދަ) މިކަމުގެ ތަފާތުވާނެ ކަންކަމެވެ.[28] މިކަމުގެ ތެރޭގައި، ޢާއިލީ ޝަރީޢަތުގައި ޝަރީޢަތް ކުރެވިފައިވާ ބައިޢުލް ޝަރީޢަތް ކުރިޔަށްގެންދިޔުމުގެ ޙާލަތްތަކުގައި ގާއިމްކުރެވިފައިވާ ޤާނޫނީ ދަރަޖައާއި، އަދި މި ޙާލަތް ޙަސްބުވާ ދެފަރާތުގެ ޙައްޤުތަކާ ސަބަބެއް ނުވަތަ އެކަށީގެންވާ ސަބަބު ހުރިހާ ޙާލަތްތަކުގައި، މިކަން ޝަރީޢަތުން ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާނަމަވެސް.[29]

37. ދަޢުވާ ރައްދުވެރިޔާ ބަޔާން ކުރުމާ ސަބަބު ޤަބޫލުކުރެވޭ ނުވަތަ ހުކުމް ބާޠިލުކުރެވޭ ނުވަތަ ބަދަލުކުރެވޭ ނުވަތަ ދަޢުވާ ރައްދުވެރިޔާ ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުގެ ޖަވާބު ހުށަހަޅާ ފަރާތުން ބަޔާން ކުރުމުގެ ކުރިން ޤަބޫލުކުރެވޭ ނުވަތަ ބާޠިލުކުރެވޭ ސަބަބު ބަދަލު ކުރުމަށް ދެން އެފަދަ ޢާއިލީ ޝަރީޢަތުގައި ޤާނޫނީ ބަދަލު ކުރުމުގެ ޤާނޫނު ކުރިއަށް ގެންދިޔުމުގެ[30] ޤަވާޢިދުގެ ޤާނޫނީ ގޮތްތައް ކުރެވޭނެއެވެ. މިކަން ޝަރީޢަތުގެ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާޢިދުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) އިން ސާފުކޮށް އެނގެން އޮވެއެވެ. އެކަމަށް ބާރުދޭ ހުކުމް ކުރަމުންދާ ޖަޑްޖްމަންޓަކީ Standard Bank Plc v Agrinvest International Inc[31] މި ޤަޟިއްޔާގައި

---

[28] *Gentry v Miller* [2016] EWCA Civ 141, *PXC v AB College* [2022] EWCA Civ 1376, *ED&F Man Liquid Products Ltd v Patel* [2003] EWCA Civ 472

[29] *Standard Bank Plc v Agrinvest International Inc* [2010] EWCA Civ 1400

[30] މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤަވާޢިދުގެ 27 ވަނަ މާއްދާގައި ހުކުމަށް ބަދަލުގެނައުމަށް " މަދަނީ މައްސަލައެއް ބެލުމުގެ އިޖްތިހާދު ބިނާކުރެވޭ ކޮމިޝަނުގައި އޮތް ދަރުމަވެރިކަމުގައި، ވަކި ވާޤިޢާއެއް ބުނެދީފައިވާކަން ސާބިތުކޮށްދިނުމުގެ ގޮތުން، ހުކުމެއް ބާޠިލުކުރުމަށް ބަދަލުގެނައުމަށް ޝަރީޢަތަށް ހުށައަޅައި، ހުށައަޅާ މާއްދީ ހުށައަޅާ ޚިލާފުވާކަން، އަދި އެއިން ކޮންމެ ބާވަތެއްގެ ހުށައަޅައިދީ، އެއީ ކޮންމެ ބާވަތެއްގެ ދަރުމަވާ ގޮތެއްގެ ބަދަލުގައި ވަކިވަކި ކަންކަމާއި އެއްބާރުލުން، ވަކިވަކިންނެވެ."

[31] [2010] EWCA Civ 1400

ބަޔާންކުރެއެވެ. އެގޮތުން، ހަމައެކަނި ބުނާ ބުނުމެއް ނުފުދޭނެކަމަށާއި، އެކަމުގެ މައްޗަށް އެކަށީގެންވާ ހެކި ހުށަހަޅަންޖެހޭނެކަމުގައި ކޯޓް އޮފް އެޕީލްގެ މި ނިންމުމުގައިވެއެވެ. މިސާލަކަށް، ދަޢުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހެޅިއިރުވަނީ ސިއްރީ ޙާލަތު ހުރިގޮތުންކަމުގައިވާނަމަ، އެކަން ދަލާލާތުކޮށްދޭ މެޑިކަލް ލިޔުމެއް، ނުވަތަ އެކަން އެގޮތަށް ހިނގާފައިވަނީ ވަކީލުގެ އިހުމާލުންނަމަ، އެކަން ސާފުވާނެ އީމެއިލް ނުވަތަ އެފިޑެވިޓެއް، ނުވަތަ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ލިޔުމުގެ ނުވަތަ އެހެން ބާވަތުގެ މުސްތަނަދު ފަދަ ހެކި ހުށަހަޅަންވާނެކަމަށެވެ.

އެހެނިހެން ޤާނޫނީ ނިޒާމުތައް

38. [illegible] ހަމަތަކާއި ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކުރާ ޙުކުމް [illegible] ނުވަތަ ބާޠިލުކުރުމަށް ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގައި އެހެނިހެން ޤާނޫނީ ނިޒާމުތަކުގައިވެސް، ބަލައިގަނެފައިވާ މިންގަނޑުތަކެވެ. މިސާލަކަށް އިންޑިއާގެ Order IX, Rule 13, Code of Civil Procedure 1908[32] ގެ ދަށުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].[33] ހަމައެއާއެކު، މެލޭޝިޔާގެ Order 13, Rules of the Court 2012[34] އާއި ސިންގަޕޫރުގެ Order 13, Rules of Court

---

[32] The defendant must show there was sufficient cause for non-appearance, and the application must be made within a reasonable time

[33] Guld Oil Corporation v A.S.T.H Engineering [2010] 5 SCC 160

[34] The application must be made within a reasonable time, and the defendant must demonstrate a real prospect of defending the claim.

2014[35] އަދި އެމެރިކާގެ Federal Rule of Civil Procedure, Rule 55(a)[36] ގައިވެސް ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކުރާ ޙުކުމް ބަދަލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބާޠިލުކުރުމަށް ހުށަހެޅޭނެ ގޮތް އެއްގޮތަކަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.

މި މައްސަލައަށް ތަޠްބީޤުކުރުން

39. ސިވިލް ކޯޓުން ނިންމާފައިވާ ނިންމުންތައް ބަލާއިރު، އަންނަނިވި ކަންކަން ފާހަގަކޮށްލަމެވެ.

39.1 ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2574/Cv-C/2023 ޤަޟިއްޔާއިން ކޮށްފައިވާ ޙުކުމް ބަދަލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބާޠިލުކުރުމަށް ޑިފޯލްޓް ޖަޖްމަންޓް ސެޓްއެސައިޑް ކުރުމުގެ ފަރާތުން އެދިފައިވާ މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) އާ ޚިލާފުވެފައިވާކަމާއި، އަދި ހުށަހަޅާފައިވާ ކަންކަމުގައި، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2574/Cv-C/2023 ޤަޟިއްޔާއިން ކޮށްފައިވާ ޙުކުމުގައި މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ 261 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގެ (5) އާ އެއްގޮތްވާގޮތުގެ މަތިން ކޮށްފައިވާ ޙުކުމްއުނިކުރުމުގެ މައްސަލައި، އަދި އެ ޙުކުމަކީ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 23 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފު ޙުކުމެއްކަމުގައިވާތީ މައްސަލައެވެ. އެހެންކަމުން ބަދަލު ސަބަބުތަކަށް ޑިފޯލްޓް ޖަޖްމަންޓް ސެޓްއެސައިޑް ކުރުމުގެ ފަރާތުން ހުށަހަޅާފައިވާކަން އެނގެއެވެ.[37]

39.2 ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 922-CVC-2024 ޤަޟިއްޔާގެ ނިންމުމުގައިވެސް މަދަނީ އިޖުރާއާތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައިވާ ޝަރުޠުތަކަށް ބަލާއިރު، މި މައްސަލަ ހުށަހަޅައިފައިވާ ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2574/Cv-C/2023 ޤަޟިއްޔާގެ ޙުކުމްކުރުމުން ފަހުން މާބޮޑު

---

[35] The defendant can apply to set aside a default judgment if they were not properly served or did not receive notice of proceedings. The defendant must demonstrate a real prospect of successfully defending the claim, and the application must be made promptly.

[36] The Court may set aside an entry of default for good cause.

[37] ޣައިރު ޙާޟިރުގައި ކުރި ޙުކުމް ބާޠިލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބަދަލުކުރުމަށް އެދޭ ފޯމު

ދަސްވަކެއްނުވެކަން އެނގޭކަމާއި،[38] ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސް ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑްގެ ފަރާތުން ދަޢުވާއަށް ރައްދުދިނުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތުގައި އެކަން ކޮށްފައިވަނީ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް އޮވެގެންކަމަށް ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސް ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑްގެ ފަރާތުން ބަޔާންކޮށްފައިވާކަމާއި،[39] އެހެންކަމުން، މައްސަލައަށް ރައްދު ދިނުމަށް ކަނޑައަޅާފައިވާ މުއްދަތުގައި ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސް ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑުން ދަޢުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހަޅާފައިނުވާ ސަބަބަކީ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއްކޮށް ބަލާއިރު، ދަޢުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހަޅާފައިނުވާ ސަބަބެއް ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސް ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑުން ދެއްކިފައިނުވާކަމާއި، މިފަދައިން މިކަން އޮތުމުން، އިތުރަށް ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތަށް ދަޢުވާ ދިފާޢުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ސަބަބުތަކެއް ހުރި ނުވަތަ ބުރި ބަދަލުކުރަންޖެހޭކަމޯ ނުވަތަ ބިނާކުރަންޖެހޭކަމޯ ނުވަތަ ދަޢުވާ ބަދަލުކުރަންޖެހޭކަމޯ ނުވަތަ ދަޢުވާ ދިފާޢުކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ދޭންޖެހޭ ސަބަބެއް ހުރިކަމަށް ސާބިތުކޮށްދީފައިނުވާތީއެވެ.[40]

40. ސިވިލް ކޯޓުގެ ނިންމުމުގައި ދަޢުވާ ދިފާޢު ހުށަހަޅާފައިނުވާ ސަބަބަށް އަހައްމިއްޔަތުކަން ދީފައިވެއެވެ. މިއީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ދަށުން، ޚާއްޞަކޮށް، އެ މާއްދާގެ (2) ވަނަ ނަންބަރުގެ ދަށުން ބުނާ ބަދަލުކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ ބިނާކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ ދަޢުވާ ދިފާޢުކުރުމުގައި ދަޢުވާލިބޭ ފަރާތުން ބުނާ ބަދަލުތަކާއި އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް ދައްކާފައިވުމުގައި ބިނާކުރެވިދާނެ ކަމުގައި ދެކެވިދާނެކަމަށް، އެއީ އެ މާއްދާގެ (ނ) ގައި އަސާސީ ޙާލަތްތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެއް ކަމުގައި ފާހަގަކުރެވިފައިވާ އެކަށީގެންވާ ސަބަބުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަމެއް ކަމުގައި ނިންމާފައެވެ.

---

[38] ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 922-CVC-2024 ދަޢުވާގެ "ދަޢުވާ ނިމުނުގޮތް"ގެ 18 ވަނަ ނުކުތާ

[39] ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 922-CVC-2024 ދަޢުވާގެ "ދަޢުވާ ނިމުނުގޮތް"ގެ 19 ވަނަ ނުކުތާ

[40] ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 922-CVC-2024 ދަޢުވާގެ "ދަޢުވާ ނިމުނުގޮތް"ގެ 20 ވަނަ ނުކުތާ

41. މި މާއްދާއަށް ބިނާކޮށް، ހުށަހަޅާ ހުށަހެޅުމުގައި ފަނޑިޔާރު ބަލަންޖެހޭ 02 (ދޭއް) ކަމެއްވެއެވެ. އެއީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ (1) ވަނަ ނަންބަރުގެ ދަށުން، ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ދައުވާ ދިފާޢުކުރެވިދާނެ ބަދީހީ ސަބަބެއް އޮތްތޯ، ނުވަތަ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ (2) ވަނަ ނަންބަރުގެ ދަށުން، ހުކުމް ބަދަލުކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ ބާޠިލުކުރަންޖެހޭ ނުވަތަ ދައުވާ ދިފާޢުކުރުމަށް ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ފުރުޞަތު ދޭންޖެހޭ އެހެން ކޯޓަށް ޤަބޫލުކުރެވޭފަދަ އެކަށީގެންވާ ސަބަބެއް އޮތްތޯއެވެ. އިސްވެ ފާހަގަކޮށްފައިވާ ފަދައިން، ދައުވާއަށް ޖަވާބުދާރީވާންޖެހޭ މުއްދަތުގައި، ދައުވާގެ ދިފާޢު ހުށަހަޅާފައިނުވަނީ ކޮން ސަބަބަކާ ކުރިމަތިވެގެންކަން، އަދި އެކަމާ ގުޅޭ ގޮތުން އެކަށީގެންވާ ރައްދެއްދީފައިވާތޯ ބަލަންޖެހޭނީ މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ (2) ވަނަ ނަންބަރުގެ ދަށުން އެކަން ހިނގާފައިވާ ގޮތް ވަޒަންކުރާހިނދު ކަމުގައި ދެކެމެވެ.

42. މި މައްސަލައިގައި ޓްރޭޑްނެޓް މޯލްޑިވްސް ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑްއަށް ދައުވާ ދިފާޢުކުރެވިދާނެ ބަދީހީ ސަބަބުތަކެއްކަމުގައި އެ ފަރާތުން ދެއްކި ސަބަބުތަކަކީ، އަދި ދައުވާ ދިފާޢުކުރުމަށް ދައުވާލިބޭ ފަރާތަށް ފުރުޞަތު ދޭންޖެހޭ ސަބަބުތަކަށް ހުށަހަޅާފައިވާއިރު، އެކަން އެއްވެސް މިންވަރަކަށް ސިފަވާ ކޯޓުން ވަޒަންކޮށްފައެއްނުވެއެވެ. އެކަންކަމަކީ، މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާންކުރާ ޝަރުޠުތަކުގެ އަލީގައި ވަޒަންކުރަންޖެހޭ ޝަރުޠުތަކެވެ. އަދި ހުކުމް ބަލާއިރު އެއީ އަޑުއަހާ ބާރުއަޅައިގައި ކޯޓަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ހުކުމް ބަދަލުކުރުމުގެ ނުވަތަ ބާޠިލުކުރުމުގެ ހުށަހެޅުން ބިނާކޮށްފައިވާ އެ 02 (ދޭއް) ބާރުޖެހުން ކުރު ބާރުޖެހުމާއި 02 (ދޭއް) ބާރުޖެހުން ބަލައިގަތުމަށް ކަމުގައިވާނަމެވެ. މި މައްސަލައިގައި ދައުވާ ދިފާޢުކުރެވިފައިނުވާ ސަބަބު ހުށަހެޅުމަށް ކަމުގައި ޓްރޭޑްނެޓް ކޯޕަރޭޝަން ލިމިޓެޑްގެ ވަކީލުން ސަބަބު ހުށަހަޅާފައިވެއެވެ. މި ހުށަހެޅުމުގައި، ސާފުކޮށް ކޯޓުން އެކަން ވަޒަންކޮށް، އެކަމާ ގުޅޭ ނިންމުމެއް ނިންމާފައެވެ. އަދި މިކަން ވަޒަންކުރުމުގައި، އިސްވެ މި ނިންމުމުގެ 26

އިން ފެށިގެން 38 ވަނަ ނުކުތާގެ ނިޔަލަށް ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަމީ އެއަށް ބާރުދިނުމުގެ ގޮތުން ތަޠުބީޤުކުރެވިދާނެ ނުވަތަ އެކަން ވަޒަންކުރުމުގައި ބެލިދާނެ ކަންކަން ކަމުގައި ދެކެމެވެ.

43. މި މައްސަލައިގައި ބްރޯޑްބޭންޑް ޕްރޮވައިޑަރ ކޮރަޕްޝަން ދިމާވެދާނެ ފަރާތުން އެއިރު ޝަޚްޞީގޮތުގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ބަދަލުކުރުމަށް ނުވަތަ ބާޠިލުކުރުމަށް ހުށަހަޅާފައިވާ އަރިޒާއި، ސިވިލް ކޯޓުން މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނުގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގެ ސަބަބު ނަގައިގެން ބަޔާންކުރާ ކުރުންތަކާއި ވަޒަންކޮށްފައިނުވާތީ، މި މައްސަލައިގެ ރިޔާސަތު ފަނޑިޔާރުވެސް ފާހަގަކޮށްފައިވާ ފަދައިން، މިހިނދުގައި އެކަންކަމަށް މިބިން ވަޒަންކުރެވޭނެ ކަންކަން ކަމުގައި ނުދެކެމެވެ.

44. މިކަންކަމުގެ އަލީގައި، ރިޔާސަތު ފަނޑިޔާރުގެ ނިންމުމަށް ތާއީދުކުރަމެވެ.

ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ޝަރީފް ޢަބްދުﷲގެ ރައުޔު؛

45. ފަނޑިޔާރު ހުޒައިފާ މުޙައްމަދުގެ ރައުޔުގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ އެންމެހާ ކަންކަމާއެކު، ފަނޑިޔާރު ހުސައިން މަޖީދުގެ ރައުޔާއި ނިންމުމަށް އަޅުގަނޑު ތާއީދުކުރަމެވެ.

އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ އިޖުރާއަތު ބަޔާންކޮށްދިނުން

46. މި ޤަޟިއްޔާގައި ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން ހުކުމް ކުރުމުން، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގައި މި ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުށަހެޅުމުގެ ހައްޤު މައްސަލައިގެ ޚަޞްމުންނަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އެގޮތުން އިސްތިއުނާފުކުރުމަށް ހުށަހެޅުމުގެ މުއްދަތަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުން މި ޤަޟިއްޔާގައި ހުކުމް ކުރި ތާރީޚުން ފެށިގެން 30 (ތިރީސް) ދުވަހެވެ.[41] އަދި އެ މުއްދަތުގެ ތެރޭގައި ޝަރީޢަތްނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓް ޚަޞްމުންނަށް

---

[41] ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖުރާއަތުގެ ޤާނޫނު) ގެ 284 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)

ހަވާލުކޮށްފައިނުވާނަމަ، އިސްތިއުނާފުކުރުމުގެ މުއްދަތު ގުނަން ފަށާނެ ތާރީޚަކީ ޝަރީޢަތްނިމުނުގޮތުގެ ރިޕޯޓު ޚަސްމުންނާ ހަވާލުކުރާ ތާރީޚެވެ.[42] އެހެންނަމަވެސް ޝަރީޢަތް ނިމުނުގޮތުގެ ޚުލާސާ އަށް ބިނާކޮށްވެސް އިސްތިއުނާފަށް ހުށަހެޅިދާނެއެވެ.[43]

- **ހުކުމް:**

ދެންފަހެ، އިސްވެ ފާހަގަކުރެވުނު ނުކުތާތަކުގައި ބަޔާންކުރެވުނު ކަންކަން އެގޮތުގެ މަތިން ހުރުމުން، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 922-CVC-2024 ދަޢްވާގެ ހުކުމް ބާޠިލްކޮށް، އެ ދަޢްވާގައި ހުށަހެޅުނު ހުށަހެޅުމަށް ރިޢާޔަތްކޮށް، ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖްރާއާތުގެ ޤާނޫނު) ގެ 124 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ) ގައި ބަޔާންކުރާގޮތަށް [illegible] [illegible]، ސިވިލް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2574/Cv-C/2023 ދަޢްވާގައި [illegible] [illegible] ކުރެވުނު ހުކުމް ބާޠިލްކުރަންޖެހޭތޯ ނުވަތަ ބަދަލުކުރަންޖެހޭތޯ ބަލައި މައްސަލައިގައި އަލުން ގޮތެއް ކަނޑައަޅުއްވުމަށްޓަކައި، މި މައްސަލަ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖިލީހުގެ އިއްތިފާޤުން ސިވިލް ކޯޓަށް ފޮނުވުމަށް މިގޮތުގެ މަތިން ހުކުމްކުރީމެވެ.

މިޤަޟިއްޔާ ބަލައި ހުކުމް ކުރީ:

ފަނޑިޔާރު ހުޒައިފާ މުޙައްމަދު ފަނޑިޔާރު ހުސައިން ޝަހީދު ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ސަލީމް ޢަބްދުالله

(ރިޔާސަތު)

---

[42] ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖްރާއާތުގެ ޤާނޫނު) ގެ 284 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)

[43] ޤާނޫނު ނަންބަރު 32/2021 (މަދަނީ އިޖްރާއާތުގެ ޤާނޫނު) ގެ 284 ވަނަ މާއްދާގެ (ނ)